

DOI : 10.5281/zenodo.1038905

УДК 351.82: 330.341.1

Маєвський Ю.Ф. – аспірант Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України. М. Харків, вул. Лермонтовська, 28.

Mayevsky U.F. – researcher of Training Research and Production Center of the National University of Civil Protection of Ukraine, Lermontovska str, 28.

Аграрний напрямок у загальній стратегії національної безпеки України

Agrarian direction in the general strategy of national security of Ukraine

У статті визначена специфіка сучасного політичного процесу у контексті державно-управлінських відносин, що визначає характер і способи забезпечення національної безпеки, що пов'язано також з перехідним станом суспільства, зміненням всієї системи відносин, що склалися, нестійким характером політичних явищ, протиріччями політичної модернізації світової глобалізації.

Ключові слова: *аграрна політика, національна безпека, продовольча безпека, стратегія національної безпеки.*

The article identifies the specifics of the modern political process in the context of public relations, which determines the nature and method of national security, which is also associated with the transitional state of society, changes in the whole system of relations, unstable nature of political phenomena, contradictions of political modernization globalization.

Keywords: *agricultural policy, national security, food security, national security strategy.*

Постановка проблеми В останні роки в Україні почали проявлятися проблеми, рішення яких в рамках діючих економічних, технологічних й управлінських моделей в аграрній сфері є складним процесом. В умовах збереження зовнішніх загроз продовольчої безпеки особливу стурбованість викликає збільшення кількості внутрішніх загроз. Довгий вплив внутрішніх загроз без проведення ефективної економічної політики робить державу вразливою також для зовнішніх загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблема аграрної політики у загальній стратегії національної безпеки, яка безпосередньо пов'язана із проблемою складових аграрної політики, в умовах забезпечення національної безпеки на глобальному рівні. Більшість досліджень у цій галузі висвітлюється в роботах [1; 3; 4].

Метою статті є дослідження основних аспектів аграрного напрямку в системі національної безпеки.

Виклад основного матеріалу Аграрний курс сучасної України у загальній стратегії національної безпеки ставиться під сумнів, оскільки в основних програмних документах економічної політики до недавнього часу не включав проблеми агропромислового комплексу як основного життєздатного сектору економіки держави.

Перерахуємо цей проблемний ряд:

- Необхідність ефективного підвищення продуктивності основних ресурсів у агропромисловому комплексі, перш за все за рахунок біологічних факторів;
- Перехід до екологічно безпечного й стійкого агровиробництва й покращення деградації основного ресурсу – ґрунту;
- Розвиток перспективних високотехнологічних напрямів, пов'язаних з біоенергетикою й біосинтетичною хімією;
- Подолання відчуженого характеру праці на сільських територіях, особливо сильно проявляється в виробничих структурах (агрокорпорації, агрофірми);
- Підвищення технічної та інтелектуальної насиченості праці в аграрній економіці, перехід до “економіки знань”;
- Підвищення престижності праці й життя на сільських територіях, усунення інфраструктурних й культурних розривів з містом;
- Попередження відтоку сільського населення й сільської депопуляції;
- Формування нового життєвого осередку на сільських територіях з високими показниками капіталізації та людської привабливості.

Системною основою, що суперечить успішному рішенню цих проблем, прийнято вважати переважне збереження в аграрному секторі технічної і ландшафтної організації, що склалося у часи утвердження в аграрній економіці крупно-товарної індустріальної моделі. Ефективна для свого часу, в теперішній час дана модель вступає в протиріччя з біологічною природою сільського господарства, є перешкодою для гнучкого бізнесу в сфері біоекономіки, не забезпечує належного рівня спеціального розвитку й досягнення на сільських територіях сучасних стандартів життя.

В умовах внутрішнього соціально-політичної і економічної кризи в Україні в число головних загроз національним інтересам постають внутрішні загрози. В політичному аспекті знижується довіра до влади, падає престиж держави в міжнародному суспільстві, збільшується ризик краху молодій українській демократії. Державне будівництво ускладнюється високим ступенем невизначеності шляхів політичного й економічного розвитку.

Відбуваються великі зміни й у поглядах на національну безпеку як в філософському мисленні феномену національної безпеки; також в реалізації політики забезпечення національної безпеки як рішення єдиної задачі по захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави.

Концептуальні аспекти забезпечення національної безпеки все в більшому ступені переводяться на мову політики, на розробку й реалізацію конкретних програм забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави в різних сферах життя.

У зв'язку з цим у 2015 році була прийнята Стратегія національної безпеки України на період до 2020 року, що вказала на головні загрози до безпеки держави в таких галузях, як оборона, внутрішні справи, зовнішні справи й економіка, а також засоби утримання небезпеки.

Стратегія національної безпеки України включає в себе 5 основних розділів: 1. Загальні положення; 2. Цілі Стратегії національної безпеки України; 3. Актуальні загрози національній безпеці України; 4. Основні напрями державної політики національної безпеки України; 5. Прикінцеві положення.

У стратегії заявлено, що в умовах глобалізації і проявлення нових загроз та ризиків Україна переходить до нової державної політики в галузі національної безпеки. В другому розділі вказано, що однією з основних цілей є утвердження прав і свобод людини й громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального й гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції до Європейського союзу та формування умов для вступу в НАТО. Відповідно, соціально-економічна політика направляється на створення умов, що забезпечує ріст добробуту населення на основі розвитку й ефективного використання соціально-економічного потенціалу держави. Аграрна економіка й сфера сільського розвитку створюють один з крупніших анклавів внутрішнього попиту, що здатен стати основою розвитку для багатьох інших галузей господарства.

Між тим тенденція розвитку світового сільського господарства, з урахуванням стримуючих факторів, не дозволяють розраховувати на високі темпи росту продовольчих та сировинних ресурсів, що виробляють в процесі сільськогосподарського виробництва, навіть у віддаленій перспективі. Згідно з даними Держстату у 2019 році в Україні було зібрано рекордний урожай 70 млн. тонн зерна, а за планами на 2020 рік через погані погодні умови та складну епідеміологічну ситуацію в державі прогноз на врожай навіть менший за попередній рік, по приблизним підрахункам 60-65 млн. тонн зерна. Що покриває потреби нашої держави, та дозволяє експортувати до 75% зерна. По підрахункам експертів продовольчої й сільськогосподарської організації ООН ФАО, до 2030 року виробництво зерна збільшиться в порівнянні з початком 2000-х років на 20-21 % та складатиме 2150 млн. тонн, або 80 % загальної потреби. Виробництво м'яса також збільшиться та забезпечення населення світу досягне 76-86 %. Дані значення розраховані при збільшенні чисельності населення до кінця зазначеного періоду до 8.9 млрд. мешканців. Таким чином, рішення світової продовольчої проблеми у найближчі 20-30 років проблематично. При цьому, внутрішня й зовнішня політика деяких держав у найближчому майбутньому в основному визначається загостренням соціально-економічних аспектів продовольчої

проблеми. В більш віддаленій перспективі людство знайде шляхи ефективного рішення проблеми продовольства на основі розвитку пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу. В сучасних умовах необхідна узгоджена політика та взаємні практичні дії усього світового суспільства з подальшого розвитку сільського господарства та формуванню продовольчого фонду на рівні кожної держави.

Гострота питання продовольчої безпеки в сучасній Україні визначається деякими причинами.

Перша – економічне положення аграрної галузі. Криза агропромислового комплексу досить глибока та зняття гостроти проблеми продовольчої безпеки та підвищення експорту зернових. Друга – економічне положення населення. Третя – український менталітет. У багатьох мешканців усе ще домінують настрої та уявлення, згідно яких держава не може забезпечити гідні умови для виробництва в агропромисловому комплексі.

В умовах збереження зовнішніх загроз продовольчої безпеки велику стурбованість викликає збільшення комплексу зовнішніх загроз, наявність яких в більшості обумовлюється як спадкові від командно-адміністративної системи протиріччя, так і витрати трансформаційного періоду. Довге збереження внутрішніх загроз без проведення ефективної економічної політики робить державу більш вразливою для внутрішніх загроз, до яких відносять зростання залежності від імпортних поставок продовольства та неоптимальна структура експорту, орієнтована на вивіз сировини, замість готової продукції.

Очевидно, що держава потребує нової аграрної політики. Це повинна бути система фінансово-інвестиційних, матеріально-технічних і організаційно-управлінських заходів, вибірково здійснює для підтримки держави по відношенню до тих підприємств та організацій агропромислового комплексу, які показали свою стійкість в кризисних умовах остатніх років, представляють особливу значимість для майбутнього аграрного сектору чи розташовані в перспективних в природному відношенні регіонах. Її мета – змінити хаотичну підтримку розташованих по всій державі в основному вибірково, технологічно й економічно не пов'язаних між собою підприємств науково обґрунтованою діяльністю, що здійснюється державною та регіональною владою разом з виробниками, також з фінансовим та аграрним бізнесом.

Агропромисловий комплекс, базовою частиною якого є сільськогосподарська галузь, виступає в якості однієї з ключових сфер вітчизняної економіки, він має стратегічне значення для держави. Від рівня розвитку сільського господарства та від стану, в якому воно знаходиться, напряду залежить національна безпека держави, оскільки держава, яка не в стані забезпечити свої потреби в продовольстві, завжди є в уразливому стані. В українському агропромисловому комплексі працює приблизно 30% від загальної кількості населення, що зайняті в матеріальному виробництві. За рахунок сировини, що виробляється сільським господарством,

виготовляється 70% потреби, що виробляється вітчизняними підприємствами, приблизно 30% галузей вітчизняного господарства знаходиться у виробничих зв'язках з аграрним сектором.

При більш детальному вивченні визначено неефективність капіталізації аграрної економіки. Суб'єкти політики вимушені визнати, що замість неефективного державного сектору економіки після реформування вони отримали неефективний приватний сектор. В результаті проведених перетворень різко збільшилось як число збиткових підприємств, так і їх питома вага. Головними причинами якого є формальність проведених перетворень.

Парадокс реформ що проводяться в тому, що вони не сприяють формуванню ринкової свідомості та поведінки робітників у сфері економіки, але практично руйнують трудову мотивацію. Найбільш яскраво ці проблеми проявились саме в аграрній сфері, де підсилюється дисбаланс між збільшеною орієнтацією робітників на заробіток і зменшеними можливостями сільськогосподарських підприємств для матеріального стимулювання робітників. Цілком відсутні можливості сільськогосподарських підприємств вирішити соціальні проблеми співробітників.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямі Соціальним висновком після проведених перетворень в аграрному секторі стало різке зубожіння сільського населення, деградація соціальної сфери селищ. На початку нового століття це стало найбільш помітно.

Також є позитивні моменти, серед яких є:

- Становлення нових форм господарювання, зародження конкуренції товаровиробників на аграрному ринку;
- Розширення соціальних свобод;
- Зародження ринку землі;
- Формування класу господарів у селі;
- Зародження ринкової свідомості;
- Підвищення соціальної активності населення.

Нові тенденції у сільському господарстві, потрібно сказати, складають не однозначне враження. Забезпечується підтримка тваринництва, та малих форм агробізнесу, льотні кредити, підтримка лізингу техніки. Все це стало ключовим фактором зросту для багатьох напрямів, птахівництво, свинарство, виробництва зернових та буряку. Практично усі розвинені держави в той чи інший сфері підтримують, субсидують своїх сільськогосподарських виробників, Україна не виняток. По перше в умовах невизначеності світового ринку, значних коливань цін на продовольство, аграрна безпека - здатність держави самостійно прогнати – є не менш важливою умовою економічної і соціальної стабільності, ніж потужний бюджет чи міцна валюта. По друге, аграрний сектор виступає важливим елементом збереження в економіці конкурентної середі, формуванні малого та середнього бізнесу – прошарку здорового капіталізму.

Однак у цілому аграрний курс сучасної України в загальній стратегії національної безпеки викликає непокоєння, оскільки в основних програмних документах, до недавнього часу не було нагадувань про проблеми агропромислового комплексу як основного життєздатного сектору економіки держави. Не розроблена концепція розвитку агропромислового комплексу як системи національного проектування.

Тому влада вимушена вирішувати фундаментальні питання майбутнього, шляхом пізнього реагування на розриви та аварії системи. Це означає що слід змінити принципи й механізми формування аграрної політики. Умовою тут є не стільки швидке змінення концепції аграрної політики, але й створення політичного механізму й корегування курсу аграрної політики держави.

Список використаної літератури

1. Майстро С.В. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки: стратегічні пріоритети : монографія. Ч.1 / [М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабаєв та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр, проф. М. А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. – С. 119 – 140.
2. Указ президента України. Про рішення Ради національної безпеки та оборони від 6 травня 2015 року « Про Стратегію національної безпеки України» від 26 травня № 287/2015 р.
3. Новосад І. Тенденції розвитку та удосконалення аграрного законодавства України // Історико-правовий часопис. 2015. № 2. С. 102–107.
4. Носік В. В. Проблеми кодифікації аграрного законодавства України // Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХХІ ст. : матеріали міжнар. наук. конф. (27–28 квіт. 2006 р., м. Біла Церква) Білоцерк. держ. аграр. ун-т, 2006. С. 17–19.
5. Ніжніков М. Л. Удосконалення механізмів державного регулювання аграрного сектора України в умовах системної модернізації : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 / М. Л. Ніжніков – Київ, 2015. – 20 с.

References

1. Maistro S.V. Derzhavne rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku ekonomiky: stratehichni priorytety : monohrafiia. Ch.1 / [M. A. Latynin, S. V. Maistro, V. Yu. Babaiev ta in.] ; za zah. red. d.derzh.upr, prof. M. A. Latynina. – Kh. : Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 2014. – S. 119 – 140.
2. Ukaz prezydenta Ukrainy. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky ta obroni vid 6 travnia 2015 roku « Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 26 travnia № 287/2015 r.
3. Novosad I. Tendentsii rozvytku ta udoskonalennia ahrarnoho zakonodavstva Ukrainy // Istoryko-pravovyi chasopys. 2015. № 2. S. 102–107.
4. Nosik V. V. Problemy kodyfikatsii ahrarnoho zakonodavstva Ukrainy // Problemy vdoskonalennia zemelnoho ta ahrarnoho zakonodavstva Ukrainy: perspektyvy v KhKhI st. : materialy mizhnar. nauk. CONF. (27–28 kvit. 2006 r., m. Bila Tserkva) Bilotserk. derzh. ahrar. un-t, 2006. S. 17–19.

5. Nizhnikov M. L. Udoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektora Ukrainy v umovakh systemnoi modernizatsii : dys. ... kand. derzh. upr. : 25.00.02 / M. L. Nizhnikov □ Kyiv, 2015. – 20 s.